

בהעלותך

ח א וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה לֵאמֹר: ב דַּבֵּר אֶל־אַהֲרֹן
וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהֵעֲלֹתְךָ אֶת־הַנֵּרוֹת אֶל־מֹול פְּנֵי
הַמְּנוֹרָה יֵאִירוּ שִׁבְעַת הַנְּרוֹת: ג וַיַּעַשׂ בֶּן אַהֲרֹן אֶל־
מֹול פְּנֵי הַמְּנוֹרָה הָעֵלְיָה נִרְתִּיָה כַּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶת־
מֹשֶׁה:

רש"י:

(ג) ויעש כן אהרן. להגיד שגמו על אהרן
שלא שנה:

הרש"ר הירש:

כבר נתבאר בפרשה הקודמת: נשיאי שבטי ישראל
הביאו למקדש את הטוב המובחר שברכושם: את הכסף
והזהב, את הסולת, השמן וסמי הבשמים ואת המובחר
שבעדריהם. בכך ביטאו שהם מוסרים לה' את כל נכסיהם
ואת כל הווייתם ורצונם. כן ביטאו את שמחת ליבם —
בשמש ובשם שבטיהם — על שמסרו את כל אלה לה'
ולמקדשו, ובגלותם כך את יחסם למקדש — ובלב אחד
ובעצה אחת — השלימו את חנוכת המזבח. שבת לוי
ואהרן נשיאו (לקמן יו, יח) לא היו שותפים בחנוכה זו של
שבטי ישראל ונשיאיהם. שכן לא להם היו הסולת והשמן,
הכסף והזהב והבשמים, לא להם היה עושר העדרים; כי לא
היה להם מעמד כל פי המקדש, אלא הם עמדו כצד
המקדש, והמקדש עצמו היה חלקם ונחלתם.

ולפיכך בעוד נשיאי ישראל הקריבו את חנוכת המזבח
— וכך ביטאו את יחס האומה למקדש — נתבאר לאהרן

ואחר כך לשבטו (פסוק ה ואילך), מה יחסם למקדש בקרב
האומה. להעלות את הנרות — כך ש"אל"מול פני המנורה
יאירו שבעת הנרות", שכל הרב"גונויות של שאיפות הרוח
תתאחד בשאיפה אל ה' — הנה זה תפקיד הכהן ומשמעות
עבודת הלויים. מה שהנשיאים ביטאו בימים הגדולים של
החנוכה — על כך ישקדו הכהנים יום יום; הם ידאגו לכך,
שרוח זו תהא שורה בעם בכל יום, ותיי האומה יבשילו בכל
על לקראת שלמותם הרוחנית והמוסרית. הנה זה התפקיד
המוטל על הכהנים, ואהרן יתן לו ביטוי על ידי הפניית כל
האורות אל האור האמצעי. והכתוב מוסיף מיד —

(ג) ויעש כן אהרן — אהרן ביטא את התפקיד
המוטל על הכהן; עליו להפנות את כל השאיפות
הרוחניות של האומה אל ה' ואל תורתו; ואהרן נתן ביטוי
לכך על ידי הפנייה מתאימה של נרות המנורה. ולא היק
בוה משום יוהרא של כהן, אלא הוא רק עשה כאשר
צוה ה' את־משה.

כבר ביארנו (בפי' שמות עמ' שכרשכו) את המחלוקת
ביחס לעמידת המנורה בהיכל. לשיטה אחת עמדה המנורה
בין צפון לדרום; הנה האמצעי היה מכונן מערכה כלפי
מקדש הקדשים; שלושת הנרות שמימין כיוונו את אורם
מצפון לדרום ושלושת הנרות שמשמאל כיוונו את אורם
מדרום לצפון. לשיטה אחרת עמדה המנורה בין מזרח
למערב והנר האמצעי שבקנה האמצעי הישיר את אורו
כלפי מעלה; שלושת הנרות שבמזרח כיוונו את אורם
מערבה ושלושת הנרות שבמערב כיוונו את אורם מזרחה.
בשיטה הראשונה הרי זו דרך הרוח המטופחת במקדש: היא
מבקשת את ה' בתורתו וכבדית שהוא כרת עם ישראל על
התורה; האורות הדרומיים הפונים צפונה יראו את תכלית
כל הכרה רוחנית בתהדרת הרוח בחומר, והאורות הצפוניים
הפונים דרומה יראו את הכלית החומר במסירתו אל הרוח,
למען יהיה החומר אדמה פוריה לאור ורוע של הטוב
והישר. וזה הצד השהו שבשני האורות האלה — של הרוח
התהדרת בחומר ושל החומר המתמסר אל הרוח: שניהם

ישאפו לקיים את התורה המונחת בקודש הקדשים, ושניהם
יבקשו את קירבת ה' המונחת שם כהבטחה. בשיטה השנייה
הרי האור הדולק במקדש רומז לרוח העולה אל ה'; וזו
משמעות האורות המאידים ממערב למזרח: מן התורה
שבקודש הקדשים ומקירבת ה' המובטחת שם יושפע שפע
דעת לישראל המצפה במזרח לאור של קדושה. וזו
משמעות האורות הפונים ממזרח למערב: ישראל המצפים
לאור של קדושה יאירו את עיניהם ויתיו את לבם בתורת ה'
ובהבטחותיה, ורוח התורה המתגשמת בישראל וההתמסרות
הנלהבת של ישראל לרוח זו — שתיהן מכוונות רק למטרה
אחת: העליה וההתעלות אל ה'. ולכל השיטות הרי זו
משמעות שבצד הנרות המאידים אל מול פני המנורה
והמתאחדים באור האמצעי: הרוח המעשית של בינה,
גבורה ויראת ה' תצטרף אל הרוח העיונית של חכמה, עצה
ודעת, ורוח יראת ה' תשא את כל אלה. היא תביא לידי
פריחה והתפתחות רוחנית, עד שרוח הקודש תשרה על
האדם: "ונחה עליו רוח ה'" (ישעיה יא, ב, ראה פי' שמות
עמ' שכד ואילך).

2.

ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה העלה גרותי, ופרש"י להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, ונודע הדיוק מה רבותא זו לאהרן הכהן, וכן צ"ל למה סיים הכתוב רק אל מול וכו', שמשמע שרק זה שבחו, והלא שבחו שכל הדברים שהי' צריך לעשות במנורה עשה.

אבל איתא בגמרא שבת (דף פ"ו ע"א) לענין קבה"ת ויגד דבויים הקשין כגידין ופרש"י עשב מה, וזה שמרמז רש"י להגיד וכו' גם בשעה שהי' מר לו כגידין ג"כ ויעש עבודתו הקדושה בלא שינוי, ופעל בזה אל מול פני המנורה העלה גרותי, כי ישראל נקראים פני המנורה, א' מפני שהם מאירים את כל העולמות, והב' כמ"ש וכי לאורה הוא צריך אלא עדות הוא וכו' שהשכינה שורה בישראל (שבת דף כ"ב ע"ב), נמצא שתכליתה של המנורה הוא ישראל וכל תכלית היא בחי' פנים היפך מבחי' אחוריים כנדע, ופעל בזה אהרן שלא רק למעלה יעלה הלהב, ולא רק למעלה יאיר בעבודתו, רק גם אל מול פני המנורה שגם לישראל יהי' אור.

נועם אלימלך:

ויעש כן אהרן כו', העלה גרותי (ח, ג).
פרש רש"י: להגיד שבחו של אהרן, שלא שנה. הדקדוק מפרש. מה בעי רש"י בזה שפרש 'להגיד', או משום דקשה לרש"י ו"ל, מה חדוש שעשה כמו שצוה אותו השם יתברך, ואם כן, האיד מתרין במה שפרש 'להגיד שבחו של אהרן'? הקשה במקומה עומדת! * ועוד יש לדקדק בלשון 'אירו שבעת כו', העלה גרותי; והיה לו לומר: האיר גרותי? * אף הענין, דאיתא (ספ"ה נכ): שבעה רועים יש לישאל: אברהם כו', יוסף ודוד, ושעליהם עומדים כל העולמות, שהם מאירים בשבעה ימי הבנין, והם יסוד כל

העולמות; ונמצא הצדיקים נקראים 'אורות'. * והנה הצדיק, העובד השם באמת, צריך לקשר עצמו בשבעה רועים הנ"ל, והשם יתברך מלמד לצדיק שלא זה בלבד יעשה לקשר עצמו בשבעה רועים, רק יקשר עצמו בכללות ישראל גם כן, אף זאת בלתי אפשר לקשר עצמו בכללות ישראל ובשבעה רועים בכת אחת, כי בעת שהוא מקשר עצמו בכללות ישראל, צריך לירד ולהטות עצמו ממדרגתו העליונה, * וכעת שהוא מקשר עצמו בשבעה הרועים, אזי הוא עולה גבוה מעל גבוה, ואי אפשר להיות בכת אחת השני קשרים הנ"ל. וזהו שאמר השם יתברך: דבר אל אהרן כו' — דהינו, ללמדו שיעשה בהדרגה: מתחלה יקשר עצמו בכללות ישראל, ואחר כך — בשבעה רועים. * וזהו: בהעלתך את הגר — רוצה לומר: בעת שתעלה עצמך להקשר בגרות, הם שבעת הרועים הנ"ל. * אל מול פני המנורה — הם כללות ישראל נקראים 'פני המנורה', שהם השרש והגוף של המנורה, * ואחר כך יאירו שבעת הגרות, הם שבעת הרועים, שתתקשר ותאיר בהם. *

שבתחלה אמנם הקדים קבלת עומ"ש מתוך יגיעה ויראה כמ' ראשית חכמה יראת ה', ורק אח"כ האיר את ו' המדות, ואז נתקיים אל מול פני המנורה העלה נרותיה, שלגודל קדושתו הרים את כלל ישראל עד למדרגה העליונה ביותר של קבלת עומ"ש שלאחר תיקון המדות.

וכן מצינו בענין אמונה, שהיא בבחי' ואמונתך סביבותיך, שמקיפה יהודי בכל המדרגות. כאשר יהודי אוחז במדרגות הנמוכות ביותר תפקידו אמונה, וגם אחרי כל המדרגות הגבוהות עליו לקחת עצמו לאמונה. כמאמר הבעש"ט הק', נאך מיינע אלע השגות בין איך אנאר און גלויב. וכמו שבקבלת עומ"ש שהתחלה היא קבלה פשוטה מתוך יראה ויגיעה כשור לעול וכחמור למשא, ואח"כ טהרת המדות, ולאחר מכן קבלת עומ"ש מתוך תענוג ורצון. ועל דרך זה אנו מקדימים בסדר התפילה ואומרים אדון עולם אשר מלך בטרם כל יציר נברא, וכדאיתא בספר מטה משה בשם הגאונים שכל המכוון באמירת אדון עולם ערב אני בדבר שתפלתו נשמעת. לפי שהתחלה היא בקבלת עומ"ש, ע"כ מתחילים באדון עולם שכולו ענין קבלת עומ"ש, ואח"כ מתחיל תיקון המדות בסדר העולמות.

וכן ביצי"מ מצינו ענין זה, כמשאחז"ל בזכות

אמונה נגאלו אבותנו ממצרים. ואיתא ממרן הס"ק מסלונים זי"ע, דכאשר עמדו ישראל לצאת ממצרים היו בהתעבות המדות מאד ולא היו יכולים לתקן המדות כי היו משוקעים במ"ט שערי טומאה, ורק בכח האמונה נגאלו, שקבלו עומ"ש מתוך אמונה פשוטה, ואח"כ היתה תקופת ו' השבועות של ימי הספירה שהיא תקופה של טהרת המדות בבחי' יאירו שבעת הנרות, ואח"כ הגיעו לקבלת עומ"ש של קבלת התורה במדרגה העליונה שנפתחו כל ו' הרקיעים וראו הכל שאין עוד מלכוד.

וכן היה במעמד הר סיני, שהתחלה היתה במדת היראה, כמד"כ שם ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר ויהי קולות וברקים וענן כבוד על ההר וקול שופר חזק מאד ויחרד כל העם אשר במחנה, וכמאתז"ל (ברכות כב.) שהתורה ניתנה באימה וביראה ברתת ובויע. כי כדי לטהר את החומריות צריך ראשית כל חרדה ויראת שמים, באימה וביראה ברתת ובויע, וראשית חכמה יראת ה', שהתחלה היא קבלת עומ"ש פשוטה, שיהודי ירגיש היראה בכל עצמותיו בבחי' ויחרד כל העם אשר במחנה, ורק לאחר שמטהר את עצמו מגיע להתגלות הגדולה של קבלת עומ"ש עילאית שנעשה ונשמע אמרו כאחד, שהיא תכלית העבודה מתוך אהבה ורצון.

ואיתא בבאר אברהם בביאור הענין, דהנה סדר העבודה הוא בתחילה קבלת עול מלכות שמים מתוך יראה פשוטה ואמונה פשוטה בלי השגות, כמאה"כ ראשית חכמה יראת ה', ואח"כ ממשיך בו' המדות המה ו' כחות שיש בנפש האדם אהבה יראה התפארות וכו', בבחי' חצבה עמודיה שבעה. כי רק לאחר שיהודי מקבל על עצמו עול מלכות שמים ביגיעה כשור לעול וכחמור למשא אז הוא מסוגל להגיע למדות והשגות, ואי אפשר להתחיל מאהבה ויראה כל עוד אין לו שייכות לזה. ואחר שמטהר את ו' המדות אז מגיע לקבלת עול מלכות שמים במדרגה העליונה, לא מחמת יראה, אלא מתוך תשוקה, בבחי' אז תתענג על ה', שזה התענוג הגדול ביותר אצלו ומקבל עומ"ש מתוך רצון ותשוקה. ועפ"ז מבאר הפסוק ושמרו בני ישראל את השבת לעשות את השבת, שלכאורה הוא כפל לשון. אלא מרומז,

שהתחלה היא ושמרו בני ישראל את השבת, קבלת עומ"ש מתוך יראה ויגיעה, ואח"כ לעשות את השבת מגיע לתענוג של אז תתענג על ה' ומקבל עומ"ש בבחינה העליונה למעלה מהמדות מתוך אהבה ותשוקה.

וזהו פי' אל מול פני המנורה יאירו שבעת הנרות, פני המנורה מרומז לקבלת עומ"ש, שהקב"ה צוה לאהרן שעבודתו משפיעה על כל כלל ישראל שהתחלה תהיה אל מול פני המנורה, היינו שהתחלה היא קבלת עומ"ש מתוך יגיעה ויראה, ואח"כ יאירו שבעת הנרות, להאיר ולתקן את שבעת המדות. ואח"כ יגיע למדרגה העליונה של קבלת עומ"ש, כמד"כ אל מול פני המנורה העלה נרותיה, שהמשמעות בזה לפני המנורה הם למעלה משבעת הנרות, שהגביה את הנרות עד מול פני המנורה. כי עיקר העבודה תמיד היא קבלת עול מלכות שמים, אלא שקודם טהרת המדות קבלת עומ"ש היא מתוך יגיעה ויראה, ולאחר טהרת המדות היא מתוך אהבה ותשוקה.

וע"ז נאמר בכתוב ויעש כן אהרן להגיד שבתו שלא שינה, שהרי ציווי הקב"ה היה להקדים קבלת עומ"ש ורק אח"כ יעלה בדרגה שיאירו שבעת הנרות, ואילו משמעות הכתוב אל מול פני המנורה העלה נרותיה, שהוא גבוה יותר משבעה נרותיה, ומעידה התורה ויעש כן אהרן מלמד שלא שינה,

ויעש כן אהרן. ופירש"י להגיד שבחו של אהרן שלא שינה. ותמיה מה חידש לנו רש"י דמהכ"ת ישנה יותר מכשאר צווים, ופי' הרמ"מ מווארקי זי"ע דידוע שכשהאדם הולך ממדריגה למדריגה הן בגשמיות והן ברוחניות שמתפעל מגאות נפשו וברהב עוז

ובפרט שכשכל צורכי הציבור מוטלת עליו וידוע במנורה שאין אצלה חילוק במקום עמידתה אם בגבוה אם בנמוך ואם הנר גדול וטוב אם קטן ורע וכמו כן אהרן לא התפעל בנפשו עוז וגאון לכלום אף כי השיג בכל פעם ענין נפלא כדמיון המנורה וז"ש להגיד שבחו שלא שינה בעצמו שום הרגשה כלל מהנ"ל:

ויעש כן אהרן. שמעתי שהה"ק הרבי מקאצק זצ"ל אמר בשם היהודי הק' שאמר בכל יום הברכה שלא עשני גוי שהרגיש בנפשו שנשתנה בכל יום כמו מאינו יהודי ליהודי, והוא זצ"ל אמר שזה הפי' שכתב רש"י ז"ל אצל אהרן הכהן ויעש כן מלמד שלא שינה, שלא נעשה ישן אצלו, עס איז נישט אלט גיווארען, ובכל יום הי' עובד מחדש ולא ברגילות כמו דבר ישן, והבן מאוד:

ויעש כן אהרן. פרש"י זכרונו לברכה בשם ספרי להגיד שבחו של אהרן שלא שינה, ובי' הה"ק מקאצק זצ"ל שלא עשה שום תנועה מבחוץ, אך שהי' הכל בפנים בלב, כי התנועה החיצונית אינו דבק כ"כ, רק עיקר הוא שיהי' נגנו וצפון בלב וכן פי' על הפסוק ויניעו ויעמדו מרחוק, ומשה נגש אל הערפל, פי' ויניעו שעשו תנועות חיצוניות בגופם ומחמת זה ויעמדו מרחוק, אבל משה רבינו ע"ה ניגש אל הערפל בלא שום תנועה והבן: (א"ה) וכן כתב הגה"ק אדמו"ר זצלה"ה בעל שפת אמת מגור זי"ע באחת ממכתביו, וזלה"ט, כי כדאי לבטל אף דבר טוב בעבור שיהי' שוה לכל, כי הי' בוחן לבבות, וכל התנועות שמבחוץ יצא שכרן בהפסדן):

ויעש כן אהרן אל מול פני המנורה
העלה גרתייה כאשר צוה ה'
את משה, ועיין ברש"י והוא מהספרי,
להגיד שבחו של אהרן שלא שינה עכ"ל.
וקשה מה חידש הרב על אהרן שלא שינה
מה שצוה ה', מה שבח יש לו בזה, ותירץ
רבינו כי אמרו חז"ל בספרי שם בפסוק
העלה גרותיה, עשה לה מעלה, מכאן אמרו
(ר"ל במשנה דתמיד) אבן היתה לפני
המנורה ובה שלש מעלות שהכהן עומד
ומטיב את הנרות וכו' יעו"ש, אך אהרן
לבדו לא הי' צריך לאותו אבן אלא אפי'
הי' עומד על הרצפה הי' ג"כ יכול להיטיב
את הנרות (שהי' גבוה קומה, וגם אם לא
הי' גבוה כ"כ היה נעשה גבוה מהמשיחה
של שמן המשחה כדאיתא בילקוט, אך
שלא לשנות לדורות עמד ג"כ על המעלה,
והי' גם הוא צריך שלא לשנות להיטיב
את הנרות על המעלה, וזהו השבח של אהרן
שלא שינה לדורות.

המגיז מדובנו:

הענין מתבאר על פי משל לשלושה בני אדם שחלו במחלה קשה. הלכו השלושה אל
רופא מומחה, וקבלו ממנו תרופות והוראות כיצד לנהוג. אחד מהם עשה ככל אשר צוה
עליו הרופא והבריא. השני, שהיו לו ידיעות בעניני רפואה, החל לחקור בטיב התרופות
שקבל. את התרופות שהכיר הסכים לקחת, ואלו שלא הכיר, דחה מעליו, וסרב לקחת.
לאחר זמן מועט מת מחליו. החולה השלישי היה גם כן בקי בחכמת רפואה וכחברו התענין
וביקש להבין טיבן של התרופות. אך שלא כתברו, לא נמנע מלהשמע להוראות הרופא,
אפילו כאשר לא ירד לסוף דעתו. חולה זה נרפא מחוליו, כיון שהשכיל לבטל דעתו בפני
הרופא שהיה מומחה גדול ממנו.

גם ביחסם של בני אדם להוראות התורה ולקיום המצוות ניתן להבחין בשלושה
סוגים: האיש המצוי מקיים מצוות בלי לחקור כלל בטעמיהן. אחרים מבקשים להבין
טעמי המצוות, והם נמצאים בסכנה גדולה. שהרי אם יתקלו במצוות שאין הם מבינים את
טעמיהן, עלולים הם שלא לקיימן. ואכן רבים נכשלים בזה. הקבוצה השלישית היא של
אלה שיראתם קודמת לחכמתם, הללו מאמינים בגודל חכמתו יתברך ומקיימים כל
המצוות. יחד עם קיום המצוות, חוקרים הם בטעמיהן, אך אינם קושרים את הקיום
בהבנה. ברוח זו אמר דוד המלך ע"ה: "דרך אמונה בחרתי, משפטיך שויתי" (תהלים קיט).
כלומר, גם במשפטים שיש בכוחי לחקור טעמיהם, אני קובע לעצמי הדרך כלכל המצוות,
היא דרך אמונה. עכ"ד.

כשם שהדברים מהווים שבח לאהרן, חייבים הם לשמש אזהרה עבורנו שכן רבים הם הנכשלים בחקירת טעמי המצוות, ומתוך כך הם מגיעים לסברות שונות ומשונות, שלפיהן יש לשנות ולתקן מצוות לפי רוח הזמן. אותם "מתחכמים" תמהים כיצד יתכן שתורה שניתנה לפני למעלה מג' אלפי שנה תדריכנו ללא כל שינוי גם בימינו. הרי ידוע שאצל כל העמים החוקים משתנים מתקופה לתקופה.

הרב זווין:

"ויעש כן אהרן"¹, "מגיד שכחו של אהרן שלא שינה" (רש"י).
וכי למה היה לו לשנות, ומה שבח הוא שלא שינה?

הרמב"ם פוסק שהדלקת הנרות כשרה בזר², שאם הוציאו את המנורה מחוץ להיכל והדליקה זר, כשרה, ועיקר המצוה היא הטבת הנרות, וזו אינה כשרה אלא ככהן דוקא. ויפלא: ההטבת, היינו ניקוי המנורה והפתילות והשמן, הרי אינה אלא הכנה להדלקה, ולבסוף עיקר המצוה היא ההטבת.

המצוות הן כלים, שבהם נמשכים האורות מלמעלה. "רמ"ח פקודין, רמ"ח אברין דמלכא"³, והאברים הם כלים להמשכת חיות הנפש בהם. ולכך כתוב: "הנמטרות לד' אלקינו והנגלות לנו ולכנינו לעשות וגו'⁴. עלינו מוטל רק לעשות את הכלים, והאור מלמעלה כבר ימשיך הקב"ה. איננו יודעים כיצד היא המשכה זו ואיך היא נמשכת, ולא לנו לדעת זאת. עלינו רק לעשות את הכלים, והשאר יבוא ממילא בגדר של "הנמטרות לד' אלקינו". "כן צדקה לחיים"⁵, ופירש אדמו"ר הוקן בסידורו: כן הוא בסיס, כמו "כבוד וכנו"⁶. צדקה, שהיא כללות כל המצוות ("וצדקה תהיה לנו כי נשמור את כל המצוה הזאת"⁷), משמשת כן ובסיס לחיים עליונים. ובכן: המצוות הן כלים, בסיס ויסוד, ובהם נמשכים חיים עליונים. ובמדרש תהלים⁸: "אמר הקב"ה לרשעים אני בראתי את העולם ב"ויהי כן", ואתם אומרים "לא כן" ("שפתי חכמים יזרו דעת ולב כסילים לא כן"⁹), חייכם לא כן, על כן לא יקומו רשעים במשפט". הקב"ה ברא את העולם באופן שישמש כן ובסיס לחיים עליונים, ועל ידי כך יהיה לו קיום, והרשעים "מאבדים את העולם שנברא בעשרה מאמרות"¹⁰, מקלקלים אותו ומכטלים את הכן והבסיס, "לא כן", ולכן אין להם בעצמם קיום: "לא כן הרשעים כי אם כמוין אשר תדפנו רוח"¹¹, כמוין הזה שהרוח נודפתו מבלי בסיס וקיום.

ולכן עיקר המצוה היא הטבת הנרות, כלומר: עשיית הכלים

ותיקונם. זהו המוטל עלינו. האורות יומשכו מלמעלה, כשהכלים יהיו מתוקנים כהלכתם.

"ויעש כן אהרן", הוא עשה את הכן והבסיס. לא כרשעים הללו האומרים "לא כן", ומשנים מעשה בראשית שנבראו ב"ויהי כן", אלא "מגיד שכחו שלא שינה", שלא ישתנה "ויהי כן", אלא אדרבה יתוקן וישופר, ואחר כך נמשכים האורות מלמעלה.